

Kirkkoherra
Timo Kökkö

Tyrvään seurakunnan vaiheista

Viime vuoden lopulla käynnistyi satakuntalaisessa ja osaksi valtakunnallisessakin lehdistössä keskustelu Tyrvään nimestä. Käynnistimenä oli aloite Tyrvään kihlakunnan nimen muuttamisesta Vammalan kihlakunnaksi. Tapahtuma liittyi uusimpana vaiheena siihen paikkakunnan nimihistoriaan, jota eri vuosisatojen kulloinenkin tapa ja tarve on ohjannut.

Varhaisena Ruotsin vallan ajan hallinnollisesti jäsenytyneenä kautena nykyisen Vammalan seutu on kuulunut Sastamalan laajaan kirkkopitäjään, jonka nautintaan kuuluivat noin 40:n nykyisen kunnan ja seurakunnan alueen kattanut osa Ylä-Satakuntaa Näsijärven alueen itäpuolisista maista Pohjanlahteen saakka, missä Merikarvia (ruots. Sastmola) oli Sastamalan merenrantaerämaa. Pohjoisen suunnan ulottuvuudesta sanotaan, että Sastamalan kirkossa nykyisessä Karkussa olisi ollut vanhan penkkijärjestyksen mukaan myös peräseinäjakilaisten penkki. Asiakirjoissa Sastamala mainitaan jo 1303, mutta jo edellisellä vuosisadalla on sillä ollut kirkollisena keskuksenaan Luukkaan kappeli, jonka vaiheille lienee ajateltava sijoittuneen jo silloin olemassaolleen kirkkopitäjän elämää ja hallintoa.

Sastamalan pitäjän eteläisellä rajalla olivat kylät, jotka sitten järjestäytyivät Tyrvään seurakunnaksi siihen kuuluvien Kiikan ja Kiikoisten kappeleineen. Tämä alue osoittaa jo varhain itsenäistymistarvetta vahvistavaa elinvoimaisuutta. Aluetta kutsutaan Ala-Sastamalaksi 1439, mutta tutkimuksen mukaan sekin on todellisuudessa ollut olemassa jo ennen vuotta 1390 (Unto Salo: Tyrvään

rautakautisia ja keskiaikaisia vaiheita, Tyrvään kunnalliskertomus 1964). Mainittuna vuonna vouti Martti Aapraminpoika vahvistaa Roismalan ja Tyrväänkylän välisen rajan, ja tässä Satakunnan voutin asiakirjassa edellytetään Ala-Sastamalan kirkkopitäjän ole-massaolo.

Oikeastaan silloinen Ala-Sastamala oli siihen aikaan vain eräs vaihe jo yli tuhat vuotta jatkuneessa pyynnin, viljelyksen, kaupan ja kulttuurin historiassa, josta vanhan Tyrvään, ehkä myös juuri Tyrvään nimen juuret on etsittävä. Vammaskosken sillalta myötävirtaan katsottaessa avautuvan Liekoveden selän alisessa päässä oli vakinainen suomalaisasutus peräisin jo 200-300-luvuilta. Tämän Kaukolan kylän asutuksen kanssa yhtä vanhaa asutusta löydetään vain Kokemäen Köönikänmäestä ja sitä vanhempaa ainoastaan Uudeltamaalta, Varsinais-Suomen, Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan rannikkoalueilta. Kaukolan asutus on jättänyt muistomerkikseen suurimman kumpuhautausmaan koko maassa. Se käsittää Kaukolan 175, Tyrväänkylän 122 ja Hiukkasaaren ja Liekosaaren 25 hautaa eli yhteensä 322 hautakumpua. Hiukkasaareissa on sijainnut myös muinaislinna, joka on palvellut Kaukolan seudun rautakautisen asujamiston turvapaikkana.

Suomen asutushistorian ja rautakautisen historian perushahmotuksen luoja Alfred Hackman (1864-1942) toimitti kaivauksia mm. Vammalassa ja Roismalan kylässä. Juuri häneen liittyy se Suomen asuttamisen edelleen yleensä hyväksytty perusselitys, että asuttaminen tapahtui Virosta käsin ja Suomen kamaralle lännestä itään, Kokemäenjokea eräänä asutuksen leviämisen perusväylänä pitäen. Muutto ja asutuksen eteneminen tapahtui perheittäin.

Osaltaan juuri Kaukolan kaivaukset ovat tähän yleiskuvaan tuoneet sen lisähavainnon, että rannikolta tuttu pronssikautinen hautaus-tapa jatkuu ja etenee myös sisämaahan päin. Tällöin on kysymys siitä kulttuurista, jolla on ollut kiinteät yhteydet Ruotsin Mälarin seudun asutuksen kanssa. Mikäli tämä olettaus pitäisi paikkansa, loisi se mielenkiintoisen ja johdonmukaisen taustan sille myöhemmälle historialle, johon on jäänyt skandinaavisista yhteyksistä kertovat kulumattomat muistomerkit, niihin luettuna pitäjän ensimmäinen oma kirkko, Tyrvään Pyhä Olavi, Norjan ja koko Skandinavian kaupankävijöitten suojeluspyhimyksen nimikko.

Tyrvään nimi esiintyy vanhimmillaan muodossa TYRVÄJÄ tai, kuten

se myös kirjoitettiin TYRVAEIE. Sanan apellatiivinen merkitys on epäselvä. Professori Heikki Ojansuu (k.1923), tyrvääläissyntyinen suomenkielen tutkija, johtaa sen verbistä TYRVIA = potkia, tyrkätä, työntää. Hän muistuttaa puheenparresta: "antaa Tyrvään jokapäiväis-tä", s.o. potkia tai tuuppia toista. Ilmeisempää kuitenkin on, et-tä sanavartalona on substantiivi TYRVÄ, joka on saanut paikallis-tajalisän JÄ, kuten paikannimissä Lousja, Vataja, Putaja, Lummaja. Osoituksena siitä, että Tyrvään nimeä on ollut tarvetta yrittää tulkita jo 1700-luvulla, on ilmeisesti Tyrvään kirkkoherran ja lää-ninrovastin Johan Hornborgin selitys, jonka hän on liittänyt 1751 tekemänsä inventaarioluettelon alkuun: "tätä seurakuntaa, jota van-hastaan on kutsuttu Kallialaksi (Caljala), on sittemmin kutsuttu Tyrvääksi, johtuen emäkirkon ohi virtaavasta vesistöstä, jota mui-naisina aikoina on mainittu nimellä Tyrävesi, mistä kertomusten mukaan Tyrvää-sana olisi lähtöisin" (vapaa suomennos). Tiedämme vain, että Tyrvää tulee pitäjännimeksi 1500-luvulla, jolloin myös samannimisen kylän nimeen tulee kylää osoittava lisä, Tyrväänkylä.

Näillä hyvin viitteellisillä viittauksilla Tyrvään seudun esihis-tosialliseen aikaan ja samalla paikkakunnan nimitysten historiaan, olen halunnut vain osoittaa, että Tyrvään nimellä on seurakunnan historiaa hyvin paljon vanhempi menneisyys. Ilmeisesti se edustaa sitä yli 1500 vuotta vanhaa paikkakunnan nimen perusmuotoa, jonka perinne ulottuu kauemman kuin yhdenkään myöhemmän sen tilalle nousseen pitäjännimen. Että emme pysty sitä tulkitsemaan, johtuu vain siitä, että kysymys on niin vanhasta, niin kauas menneisyy-teen palaavasta sanasta, että sen merkitystä ei vielä ole kyetty ratkaisemaan.

Pitäjän ensimmäinen kirkko rakennettiin Kallialan kylään, Rauta-veden saareen, missä se vieläkin seisoo maisemaa hallitsevalla sijallaan samalla kertaa uljaana ja turvallisena. Kirkon paikka pitäjän sisällä lieene antautunut itsestään pitäjän vahvimman ky-län laidassa ja vesiteitä noudatettaessa. Kylässä on 1300-luvulla, jolloin kirkkoa lieene rakennettu, ollut jo 14 taloa. 1400-luvul-la kylän asema pitäjän keskuksena tulee niin hallitsevaksi, että koko pitäjä saa Kallialan nimen ja sen kirkkoa kutsutaan Kallia-lan kirkoksi. Vahvimpana dokumenttina tältä ajalta ovat Kallialan kirkon tilit vv. 1469-1524, jotka Loimaan tyrvääläissyntyinen kirk-koherra, rovasti Antero Warelus löysi 1850 kirkon pohjoisen sei-nän halkeamasta. Tämä tilikirjakäärö on merkittävä myös sikäli,

että se on vanhin maastamme milloinkaan tehty asiakirjalöydös, myös Turun tuomiokirkon kuuluisaa "Mustaa kirjaa" vanhempi.

Vaikka kirkon sijainnin määrääminen pitäjän rajojen sisällä olisikin ollut helposti ratkaistavissa, on myöhemmin aikoina kahden keskiaikaisen kirkon, Sastamalan Pyhän Maarian ja Tyrvään Pyhän Olavin sijainti vain noin neljän kilometrin päässä toisistaan herättänyt paljon kysymyksiä. Mitenkä Ylä-Satakunnan laajojen erämaiden ympäröimään, Rautaveden altaan reunamilla olevaan asutukseen rakennetaan keskiajalla kaksi kirkkoa rinnakkain?

Tässä yhteydessä olisi houkuttelevaa palauttaa mieleen professori Jalmari Jaakkolan hypoteesit muinaisesta Pirkanmaasta, joka ei ollut kivulloisen lääninjakoprosessin tuote, vaan vanhan suomalaisen asutuksen ydinalue koko tässä maassa. Näiden kirkkojen rakentamisen aikaan olisi eletty muinaista pirkkalaisaikaa, jonka taloudellisena voimana oli oman maanviljelyksen ja eräkuulttuurin ohella Lapin verotus aina Ruijan rantoja myöten sekä siihen perustuva aktiivinen kansainvälinen kanssakäyminen ja kauppa. Jo tuohon aikaan tuhatvuotisen kulttuuritaustan huomioon ottaen Ala-Sastamalan kylillä oli sekä taloudellista että henkistä potentiaalia vaikka useammankin kirkon rakentamiseen. Vaikka uusin tutkimus on liittänyt Jaakkolan konseptioon Perä-Pohjolan ja Lapin suomalaisasutuksen juurista monta kysymysmerkkiä, olemme tyrväläisinä olleet niiden ajatuskulkuihin kuitenkin hyvin viehättyneitä, emmekä ole halunneet niistä kokonaan luopua. Nykyisen yhteiskunnallisen kehityksen kannalta ja lääninjakosuunnitelmien yhteydessä on ollut inspiroivaa muistaa tätä asutuksemme voimakeskusta, joka vanhimmillaan oli koillista Satakuntaa, joskus hyvin myöhään Hämettä ja Satakuntaa, mutta aina yhtä ja samaa Kokemäenjoen vesistön keskisen juoksun, poikki maakunnan ulottuvaa Pirkanmaata.

Kirjassaan "Muinaisuuden merivallat" esitti professori Matti Klinge syksyllä 1984 vieläkin laajempiin yhteyksiin liittyvän selitysyhteyden kahden keskiaikaisen kirkkomme rakentamisen syistä. Hänen käsityksensä mukaan tässä osassa Pohjolaa vaikutti kaksi voimakeskusta, joista toinen oli Viron rannikolle, Saarenmaan ja Hiidenmaan seuduille sijoittunut Itämeren merivalta ja toinen Ruotsin Sigtunan vaiheille sijoittunut voimakeskus. Itämeren merivallan intressiin kuului eteläisin Suomi Aurajoesta Uudelle-

maalle, ja se pyrki saartamaan Hämeen kautta nautintaansa tavoittelemillaan alueilla Satakunnan pohjoisia erämaita aina Pohjanlahteen saakka. Ruotsin valtapiiiriin kuului Satakunnan seutu, ja se pyrki kaikin keinoin vakiinnuttamaan oikeutensa alueillaan Itämeren pyrkimyksiä vastaan. Osoituksena tästä on, että Marian kulttiin pitäytynyt Itämeren valtakeskus rakennutti Sastamalan Pyhän Marian kirkon täkäläisten intressiensä tueksi. Satakuntalainen ja Ruotsiin yhteydessä ollut Pyhän Olavin kulttiin sitoutunut voimakenttä vastasi rakentamalla viereen Tyrvään Pyhän Olavin. Vaikka tätä hahmotusta on pidetty ehkä liiankin rohkeana, on kuitenkin hyväksyttävissä se todennäköinen asiointila, että lännen kirkossa eri kulttien edustajat olivat selkeästi eriytyneet ja edustivat, hyvin kaukaista ja varovasti esitettävää analogiaa käyttäen, tuon ajan herätysliikkeitä. Pelkästään tämä uskonsisäilyksen ja kultin eriytymisestä noussut tarve oli edesauttamassa kahden eri kirkon rakentamisen tarvetta (vrt. Turun saman näkymän ulottuvilla olevat Kaarinan, Maarian ja P.Henrikin kirkot).

Tämän vuoksi on tuskin tarpeellista enempiä pitää mielessä sitä ajatusta, joka myös on esitetty, että Sastamalan kirkko olisi tarkoitettu mahdollisesti perustettavan luostarin ensimmäiseksi rakennusvaiheeksi, kun taas Tyrvään P.Olavista olisi tullut varsinainen pitäjän kirkko. Riittänee, kun todetaan, että suuren Sastamalan kirkkopitäjän Ala-Sastamalaksi itsenäistynyt eteläinen osa edusti tuohon aikaan niin suurta aineellisten ja henkisten voimavarojen synnyttämää itsenäistymistarvetta, että se saattoi jäsentyä itsenäiseksi pitäjäksi ja rakentaa itselleen kirkkonsa vahvimpaan kyläänsä Kallialaan. Juuri näillä kylillä ainakin historiallista perinnettä oli siihen määrään asti riittävästi.

Kallialan kirkon rakentamisaikaa ei ole voitu tarkasti määrittää. Useat asiantuntijat sijoittavat sen 1300-luvun loppuun. Vuosina 1964-1965 toimitettiin kirkon lattian alla täydellinen arkeologinen tutkimus, jossa runsaiden esihistorialliseen aikaan kuuluvien esinelöytöjen ohella löydettiin myös 723 määritettyä rahaa. Vanhin niistä on Albrekt Meklenburgilaisen ajalta, vuodelta 1363 peräisin oleva brakteaatti, vain toiselta puolelta ohueen hopealevyyn lyöty raha. Myöskin kirkon yksityiskohdat, sen puinen tynnyriholvi sekä tiiliruotein kolmiaukkoiseksi muurattu kuori-ikkuna, edustavat vanhaa keskiaikaista rakennustapaa, edellinen erityisesti 1300-luvulle kuuluvaa. Nykyinen paanukatto on Antti Piimäsen

1748 tekemä, mutta senkin sanotaan kolmenlaisella paanumuodolla aikaansaatuine kolmiorytmeineen säilyttävän alkuperäistä keskiaikaista kattamistapaa.

Kallialan kirkon tilit (1469-1524), joihin jo edellä viittasin, sisältävät merkintöjä niin huomattavista kirkossa tapahtuneista korjaustoista, että kirkon on ajateltava seisseen tuohon aikaan paikallaan jo pitkään, ainakin yli puoli vuosisataa. Tuohon aikaan Kallialan seurakunta ei hallinnollisesti liene ollut vielä täysin itsenäinen, vaan Sastamalaan alistettu. Se eli kuitenkin vireästi, kuten ainutlaatuinen tilikirjadokumentti on osoittanut. Kirkon nimikkopyhimyksen mukaan vuoden suurimpana juhlena vietettiin P.Olavin päivää heinäkuun 29:ntenä, jolloin kirkko sai vastaanottaa runsaita lahjoja. Tilikirja on nykyään Suomen Valtionarkistossa.

Toinen 1400-luvun dokumentti on Tyrvään P.Olavin kirkon dominiikaninen BREVIARIUM eli sivujumalanpalveluksia varten toimitettu käsikirja. Se on painettu Nyrnbergissä Saksassa vuonna 1485 Anton Kobergerin painossa. Tämä BREVIARIUM FRATRUM PRAEDIKATORUM on Saksassa 1932 julkaistun inkunaabeliluettelon mukaan vain 15:ssä kirjastossa maailmassa. Helsingin Yliopiston kirjaston tallettama Vesilahden breviarium on niiden joukossa, mutta se on erittäin puutteellinen sisältäen vain joitakin fragmentteja. Tyrvään breviarium ei sekään ole aivan täydellinen, siitä puuttuu esimerkiksi pyhimyskalenteriosa, yhteensä 220 sivua, mutta käsittää kuitenkin 586 sivua, jotka on uudelleen sidottu, ilmeisesti 1800-luvulla.

Breviariumin varaan on mahdollista hahmottaa laajempiakin dominiikaanisia yhteyksiä, joilla on ollut merkityksensä noiden vuosisatojen elämälle. Turun dominikaaniluostari oli perustettu 1249. Dominikaanit olivat kerjäläismunkisto, jotka vaeltelivat syrjäisissäkin kylissä evankeliumin sanan ja opetuksen palveluksessa. Kun luostarin suojeluspyhimys oli Pyhä Olavi, on ilmeistä, että sillä ja Tyrvään P.Olavilla oli olemassaolevat, samaa pyhimyskulttia noudattavat henkiset ja fyysiset siteensä. Dominikaaninen jumalanpalvelusjärjestys tuli hiippakunnassa sitten niin yleiseksi, että jo 1330 se määrättiin noudatettavaksi koko hiippakunnan alueella. Uskonpuhdistuksen ajalla se muodosti perustan, jonka varaan Mikael Agricola rakensi suomalaisen luterilaisen jumalanpalveluksen kaavan.

Asiakirjojen mukaan viimeistään vuonna 1520 Kallialasta näyttää tulleen itsenäinen kirkkoherrakunta. Tästä ovat "muutamats vanhat miehet" antaneet todistuksen Tyrvään käräjillä 1574, jolle tiedolle kirkkoherra Tuomas Rajalenuus hankki vahvistuksen sata vuotta myöhemmin Ylä-Satakunnan tuomarina toimineen Knut Erikinpoika Kurjen sittenminnän hävinneestä arkistosta. Tyrvää mainitaan pitäjännimenä ensi kerran 1542, ja vuosisadan jälkipuoliskolla se vakiinnuttaa asemansa tässä käytössä. Niinpä esimerkiksi Suomen hopeaveroluetteloissa vuodelta 1571 mainitaan Tyrvään pitäjä (Tyrffwes sochunn), johon kuuluvat Tyrvään, Lahdenlopen ja Kallialan (Challiåla) kolmannekset. Allekirjoittajana esiintyvä kirkkoherra Martinus Olai sanoo kyllä vielä olevansa Pastor Calliolensis, mutta otsikon mukaan luettelo kuitenkin jo koskee Tyrvään pitäjää. Samalta vuosisadalta ansaitsee tulla mainituksi, että herra Martinuksen seuraaja, Tyrvään kirkkoherra Casparus Olai ja hänen kappalaisensa Laurentius Olai ovat kesäkuun 19. päivänä 1593 Turussa allekirjoittamassa sen Uppsalan kokouksen päätöksen, jolla Ruotsi-Suomen kirkko luopui katolisen kirkon ja paavin yhteydestä ja omaksui evankelis-luterilaisen protestanttisen opin.

Uskonpuhdistuksen murroksessa Tyrvään P.Olavin kirkko näyttää säästyneen vanhojen pyhäinkuvien hävittämiseltä. Kuten Suomessa yleensä, uskonpuhdistus tapahtui vähitellen ja maltillisesti, vanhaa perinnettä kunnioittaen. Ainoastaan kirkon erityisen koimeaksi mainittu Pyhän Olavin kuva lienee kadonnut. Sitävastoin 1400-luvulta peräisin oleva alttarikrusifiksi on edelleen tallessa ja nykyään Tyrvään pääkirkon alttarilla. Samoin 1500-luvun alkupuolelle ajoitettu suomalaista valmistetta oleva suuri krusifiksi, joka on riippunut kirkon katosta vanhan kuoriaidan paikalla, on kirkossa edelleen tallella. Osoituksena perinteen arvostamiselle on, että kuusiosainen, ilmeisesti jo 1400-luvulta peräisin oleva Jeesuksen elämän vaiheita esittävä alttarikaappi sijoitetaan 1600-luvulla uusiin barokkikehyksiin ja hallitsevalle paikalle kirkossa. Alttarikaappi on nykyään Suomen kansallismuseon pysyvästi esillä olevassa kokoelmassa heti museon kirkkosalin jälkeen alkavassa käytävässä. Samalla vuosisadalla kirkko varustetaan myös penkeillä ja ensimmäisellä lehterillä, jonka Liuhalan Knuutilan talon lahjoitusvaroilla rakennetaan pääoven yläpuolelle.

Kirkko oli Tyrväällä, kuten kaikissa seurakunnissa, myös seura-

kunnan ensimmäinen hautausmaa. Vainajat haudattiin kirkon lattian alle. Hautaamistavan vuoksi lattialankut ovat lyhyitä, vain arkun mittaisia, ja naulaamattomina helposti poisotettavissa kirkon lattiasta hautauksen tapahtuessa. Kirkkojen lattian alle hautaaminen kiellettiin kuninkaallisella kirjeellä ja uudelleen valtiopäivien päätöksellä 1779, minkä tilanteen keisarillinen käskykirje toteutti Suomessa lopullisesti 1822. Tyrvään kirkonkokous on kuitenkin päättänyt luopua lattian alle hautaamisesta jo 1600-1700-lukujen vaihteessa. Marianpäivänä 1691 pitäjän manttaaleille jaetaan hautapaikat kirkon ulkopuolella, kirkkopihaa ympäröivän kiviaidan vieressä, määrättyt kyynärät kullekin taloryhmälle. Hautapaikat otetaan käyttöön kaivamalla niihin puulla tai kivillä tuettu maanalainen osa, jonka kyläpuolelle rakennetaan muutaman hirsikerran korkuiset seinät ja sen päälle nelilappeinen katto. Tällä tavoin koko kirkkopiha tulee ympäröidäksi "hautakarmien" rivein, kuten vielä vuodelta 1850 peräisin olevassa Joh. Knutsonin piirroksessa näkyy. Tällä kohdalla tekee mieli muistaa, että Tyrvään vanhan kirkon vierellä oleva porttihuone ja Rautajoen ratsutilan hautakarmi on professori Lars Petterssonin mukaan antanut Akseli Gallen-Kallelle jo nuoruutensa Tyrvään-vuosina aiheen Seitsemän veljeksen kuvituksessa toteuttamalleen Kiikalan kummituksen kuvalle. Kirkon jäätyä autiokirkoksi viime vuosisadan puolivälissä ja uuden hautausmaan tultua perustetuksi uuden kirkon vierelle, hautahuoneet jäivät hoitamattomina rappeutumaan ja ovat tulleet jokainen vuorollaan puretuiksi.

Ehkä ennen kaikkia muita ansaitsee Tyrvään kirkkoherroista tulla mainituksi Johannes Wegelius, joka tässä virassa oli vuosina 1697-1725. Hän oli Suomen papistossa ensimmäisiä pietismin edustajia ja kävi kirjeenvaihtoa mm. Filip Jaakko Spenerin kanssa Saksaan. Pietististen opinkäsitystensä vuoksi hänet oli piispa Joh. Gezelius erottanut papinvirasta Wegeliuksen ollessa Pudasjärven kirkkoherrana. Kuningas oli kuitenkin antanut hänelle papisvirkansa takaisin ja nimittänyt hänet Paimion kappalaiseksi, josta hän ennen suuren Pohjan sodan alkua tuli valituksi Tyrväälle. Ison vihan aikana hän joutui pakenemaan kaukaiseen Tor-nion Lappiin, missä hän Enontekiön seuduilla kahdeksan vuoden ajan teki lähetystyötä saamelaisten keskuudessa. Viime vuosisadan vaihteen aikaan Tyrvään kirkkoherrana olleen Johannes Bäckin, evankelisen herätyksen tunnustetun johtajan, kanssa hän on muita lujemmin kirjoittanut nimensä Suomen kirkkohistoriaan.

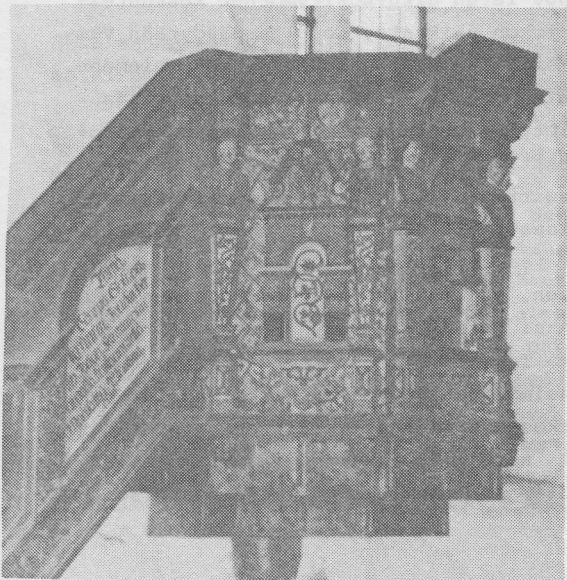
Ison vihan jälkeen alkaa voimakas jälleenrakentamisen aika ja väestö kasvaa. Se aiheuttaa myöskin tarvetta pyrkiä ratkaisemaan pieneksi käyvässä kirkossa riittävien istuinsijojen saaminen. Jo vuosisadan alkupuolella, pian rauhan palaamisen jälkeen Antti Piimänen suorittaa kirkossa korjauksia. Penkkejä lisätään ja rakennetaan uudestaan samalla kun kirkon sisäkatto ja ulkokatto uusitaan kokonaan vv. 1748 ja 1749. Vuosisadan lopulla tehdään uusi peruskorjaus, jolloin kirkon pohjoiselle seinälle rakennetaan koko seinän pituinen lehteri samalla kun aikaisempaa perälehteriä laajennetaan kirkkoon päin. Rakennustyön päätökseksi Micael La-jander suorittaa kirkon maalaamisen ja saattaa kirkkointeriöörin siihen asuun, missä se vielä tänään on. Tyrvään P.Olavin kirkon erityinen arvo nykyään onkin muun ohella juuri siinä, että on olemassa vain harvoja kirkkoja, jotka enää olisivat muuttumattomassa 1700-luvun asussaan. Tyrvään vanhan kirkon pelasti tällaiseksi perinteen säilyttäjäksi se, että uuden kirkon valmistuttua se jäi käyttämättömäksi.

Tyrvään kirkonkirjat alkavat 1600-luvun viimeiseltä vuosikymmeneltä. Missä niitä on silloin pidetty ja säilytetty, ei ole tiedossa. Tyrvään vanha pappila on kuitenkin ollut olemassa jo 1700-luvulla. Tämä mansardikattainen rakennus toimii nykyään kaupungin taidemuseona.

Väkiluvun kasvaminen aiheutti lopulta väistämättömästi uuden kirkon rakentamisen tarpeen. 1800-luvun alkuvuosikymmenet keskustellaan ja osin riidelläänkin kirkon paikasta. Lopulta päädytään Vammaskosken rannalla olevaan Marttilan kylään kuuluvaan Hätiniemeen. Sillan korvassa ja vuosisataisen markkinapaikan laidassa, vähän toisarvoisena ja yhtä ja toista valonarkaa tapahtumista rantapensaikkoonsa kätkeneenä se herätti osassa seurakuntalaisia voimasta vastustusta. Paikka osoittautui kuitenkin erinomaisesti valituksi. Se oli liikenteellisesti pitäjän keskeisimmällä paikalla. Se oli myös maisemallisesti, veden partaalla sijaiten ja edeltäjänsä tavoin maisemaa halliten, sijainniltaan ainutlaatuinen koko maassa. Kirkon suunnittelijaksi kutsuttiin Turun kaupunginarkkitehti Pehr Johan Gylich, joka Tyrvään kirkossa toteutti edustavimman kirkkosuunnitelmansa. Ensimmäisenä koko maassa kirkko rakennettiin kaksitorniseksi. Kirkosta tuli ajan vallitsevan tavan mukaan ristikirkko ja siinä oli noin 1300 istuinsijaa. Viimeisessä peruskorjauksessa 1981 ja tulipalon tuhottua kirkon sisustuksen,

uudelleenkorjauksessa 1982 kirkko on saatettu mahdollisimman lähelle P.J.Gylichin siihen suunnittelemaa alkuperäistä asuaan.

Vuosisatainen kulttuuri ja voimakas kirkollinen viljely ovat leimaamassa tyrvääläisen elämäntavan nykyistäkin ilmettä. Johannes Bäckin ja Frans Hannulan vuosisadan vaihteessa tapahtunut lähetystyön käynnistäminen on tehnyt seurakunnasta aktiivisen lähetysseurakunnan vuosisadan loppuvuosikymmenille asti. Valtakunnallisessa lähetyskannatustilastossa Tyrvään rovastikunta on ollut, ellei aina ensimmäinen, kuitenkin ensimmäisiin kuulunut. Uuden kirkon ympärille tiivistynyt seurakunnan ydintaajama irtautui kunnallisesti Vammalan kauppalaksi 1915 ja sai kaupungin oikeudet 1965. Vuonna 1973 Tyrvään kunta, Karkun kunta ja Vammalan kaupunki yhdistyivät Vammalan kaupungin nimen alle. Kaupunkiin jäivät edelleen olemaan sen kaksi seurakuntaa, Tyrvää ja Karkku. Keskustataajama on sittemmin vahvistunut, niin että noin puolet kaupungin 16.000 asukkaasta asuu siinä, ja elämä on muutenkin omaksunut nykyaikaisia kaupunkimaisen elämäntavan piirteitä. Vielä tämän sukupolven aikana, sitä erikseen vaalimatta, se perinne, jonka varassa elämä ja maailmankatsomus hahmotetaan, on vanha tyrvääläinen perinne. Kun vain harvalla paikkakunnalla on takanaan yli puolitoista vuosituhatta kestänyt aineellisen ja henkisen viljelyn perinne, on vain toivottavaa, että Tyrvään nimi aina säilyisi ja edustaisi sitä tyrvääläisyyttä, mihin sisältyy suomalaisen ja satakuntalaisen elämänviisauden milloinkaan haalistumaton perintö.

Tyrvään Vanhan kirkon saarnastuoli
Kuva seuran kevätretkeltä
P.Kuusiluoma